

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

No8(2)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

*Elektron nashr. 528 sahifa,
12-avgust, 2026-yil.*

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – “Yangi O'zbekiston” va “Pravda Vostoka” gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: “Tadbirkor va ishbilarmon” MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oğlu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

The Role of English Collocations, Idiomatic Expressions, and Phraseological Units in Developing Communicative Competence in Higher Education	10
<i>Alimov Jamshid Ravshanovich</i>	
Milliy xoslangan lisoniy birliklarni teglash tamoyillari	16
<i>Yorkulov Zafarjon Bakirovich</i>	
Oila a'zolari o'rtasidagi o'zaro tushunishning shaxs kognitiv rivojlanishiga ta'sirining psixologik xususiyatlari	20
<i>Vaydulla Madinabonu Muxtasam qizi</i>	
O'qituvchilar darslarni qanday qiziqarli tashkil etishlari mumkin?	26
<i>Dilnura Rustamovna Xamrayeva</i>	
Tarbiya texnologiyasi – talabalarda ilmiy va sinergetik dunyoqarashni shakllantirish omili sifatida	33
<i>Mamadaliyev Kamolidin Rahmatullayevich</i>	
Maktab direktor maslahatchilarida strategik boshqaruv tafakkurini rivojlantirishning psixologik omillari	40
<i>Rahmatova Nasiba Sobirovna</i>	
Umumta'lim maktablarida harbiy-vatanparvarlik tarbiyasini sinfdan tashqari faoliyat orqali takomillashtirishning pedagogik-metodik tizimi	46
<i>Urinbayeva Dilfuza Abdumannobovna</i>	
Integrativ ta'lim texnologiyalari asosida bo'lajak geografiya o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish	50
<i>Xoldavlatova Gavhar Normaxmatovna</i>	
Klaster asosida TVET tizimida pedagogik innovatsiyalar	55
<i>Sobir Azizov</i>	
Muammoli ta'lim texnologiyasi orqali talabalarining kreativ fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish: "muammo" divergent–konvergent o'quv sikli	57
<i>Djumabayev G'ulomjon Xalillayevich, Yusupov Muxtorbek Roximovich</i>	
Oliy ta'lim muassasalari jismoniy tarbiya darslarida regbi elementlarini o'rgatishning tashkiliy-metodik asoslar	62
<i>E. E. Jumayev</i>	
Autentik materiallar asosida bo'lajak nemis tili o'qituvchilarining til ko'nikmalarini rivojlantirish metodikasining eksperimental samaradorligi	65
<i>Jumayeva Gulxan Amrullayevna</i>	
Aleksandr Nil pedagogik ta'limotida shaxs erkinligini rivojlantirish mexanizmlari: ingliz filologiyasi talabalari misolida	71
<i>Atamirzayev Bahrom Bahodir o'g'li</i>	
TPACK modeli asosida ingliz tilida kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishning adaptiv metodik tizimi	75
<i>Omonova Maftuna Shermatovna</i>	
Multimodal vizual tayanchlar va flashcard asosidagi topshiriqlar orqali boshlang'ich sinf o'quvchilarining ingliz tilidagi og'zaki nutq ko'nikmalarini rivojlantirish metodikasi	82
<i>Sevara Alimurodova, Ayubova Saida</i>	
Raqamlashtirish jarayonida elektron ta'lim resurslarini yaratishning metodik asoslarini takomillashtirish	88
<i>Nurmaxonov Kayrat Erpayizovich</i>	
Modulli ta'lim texnologiyalari orqali o'quvchilarda mustaqil fikrlashni shakllantirishning pedagogik asoslari	95
<i>Poyonova Fazilat Olimovna</i>	
Individual ta'lim sharoitida talabalarni kasbiy faoliyatga tayyorlash samaradorligini pedagogik tajriba-sinov va matematik-statistik tahlil asosida baholash	100
<i>Gulbaxor Abdullayevna Gaynazarova</i>	

Oliy ta'lim muassasalarida raqamli menejment tizimlarini joriy etish muammolari va ularni bartaraf etishning samarali yo'llari	106
Matnazarov Hurmatbek Egamberganovich	
Umumiy o'rta ta'lim maktablarida ta'lim sifatini boshqarishda sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanishning pedagogik imkoniyatlari	110
Sodiqov Rafikjon Turobjon o'g'li	
Bo'lajak tarbiyachilarning liderlik-boshqaruv kompetentligini rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari ...	114
To'xtayeva Dilrabo Nematovna	
Inklyuziv ta'lim: mohiyati, tamoyillari	119
Choriyeva Muxlisa Jumamurodovna	
The Role of Neuromuscular Dentistry in Dental Practice	123
Turayev Alimjan	
Orthodontics' Digital Transformation (Literature Review)	128
Khusanbaeva Jasmin Shavkatovna, Xazratov A. I.	
O'zbekiston SSRda ta'lim islohotlari davrida pedagogika bilim yurtlari faoliyatida o'qituvchilarni tayyorlash jarayonlari va amaliy muammolar	136
Mamatkulova Maxfuza Kozimovna	
Application of Mechanotherapy Techniques in Oral and Craniofacial Surgical Methodologies (Literature Review)	140
Marufova Farangiz Gayratovna	
Theoretical Foundations for Developing Communicative Competence of Future Doctors	147
Nasimova Shahnoza Ziyodullayevna	
Формирование функциональной грамотности и "гибких навыков" (Soft Skills) у учащихся начальных классов в контексте реализации национальной учебной программы Узбекистана	152
Ю. С. Тажиева	
Talabalarda mustaqil ta'lim olish faoliyatini rivojlantirish metodlari	156
Jabborov Toxirjon Maqsudali o'g'li	
Ingliz va qoraqalpoq tillaridagi onim komponentli frazeologizmlarning lingvomadaniy xususiyatlari	160
Koyshekenova Tatyana Kenesariyevna	
Bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining ijodiy-metodik kompetentligini rivojlantirish texnologiyasi	164
Qo'shaqov Farrux Furqat o'g'li	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning kognitiv faollikni oshirishning pedagogik usullari	169
Xoldarova F. M.	
Ingliz tili darslarida ixtisoslashtirilgan maktab o'quvchilarining kreativ kompetentligini rivojlantirish metodikasi	172
Madaminova Muzifa Shukurullo qizi	
Sport ta'limi yo'nalishidagi o'quvchilarining generativ sun'iy intellekt kompetensiyasini baholash mezonlari va indikatorlarini takomillashtirish	178
Nematova Rushana Nemat qizi	
Inklyuziv ta'lim sharoitida koxlear implantli bolalarning eshituv-nutqiy faoliyatini pedagogik tashkil etish metodikasi	184
Mirzayeva Umida Inamovna	
Umumiy o'rta ta'lim muassasasida ijtimoiy-madaniy muhitni rivojlantirishning ijtimoiy-pedagogik zaruriyati	188
Malikova Dilrabaxon	
Bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining kasbiy-subyektiv pozitsiyasini rivojlantirishning nazariy-metodologik asoslari	194
Temirova Shoxsanam Komilovna	
O'zbek tilidagi lingvomadaniy kollokatsiyalarning assotsiativ-semantik xususiyatlari	201
Boymirova Dilshoda Oblayor qizi	
Методы развития компетенций будущих учителей начальной школы в области создания текстов	208
Хаитова Нодира Бафроевна	

Inklyuziv maktabgacha ta'limda bolalarning ijtimoiy-psixologik moslashuvida madaniy-tarixiy va ekologik yondashuvlar integratsiyasi	216
<i>Mengliyeva Gavhar Ibrohim qizi</i>	
Maktabgacha ta'lim jarayonida induktiv metodlardan foydalanishning xorijiy tajribasi	220
<i>Mirazimova Muxabbat Normatovna</i>	
Virtual muzeylar orqali tarixiy tafakkurni rivojlantirishning pedagogik modeli	225
<i>To'ranazarova Muxlisaxon Davlatjon qizi</i>	
Қорақалпоқ, туркман ва инглиз эртақларида образли нутқнинг миллий моделлари: фразеологизм, ранг ва маиший тимсоллар	230
<i>Жепбарова Саят Курбанмиратовна, Жаумитбаева Перийзат Караматдиновна</i>	
Statistical Analysis of Experimental Work and Evaluation of Educational Effectiveness in Teaching Bioethics	233
<i>Salimova Malika Rashidbekovna</i>	
Talabalarda innovatsion fikrlashni rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari	240
<i>Axatova Sabina Qo'shmurod qizi</i>	
Talabalarda sport kompetensiyasini rivojlantirishga ta'sir etuvchi pedagogik omillar	247
<i>Ismatov Feruz Mamarasulovich</i>	
Bo'lajak tarbiya fani o'qituvchilarini integrativ o'qitish zarurati va o'ziga xos xususiyatlari	254
<i>Fayzullayeva Xolida Axmadjon qizi</i>	
Ingliz tilini o'rganishda motivatsiya va o'quvchilarni rag'batlantirish usullarining ahamiyati	258
<i>Sirojov Daler Kironboyevich</i>	
Mikrokredit tashkilotlarini vujudga kelishi va bekor bo'lishining huquqiy asoslari	263
<i>Madumarov Talantbek Tolibjonovich, Qalandarova Mubinabonu Fayziddin qizi</i>	
Oliy ta'lim tizimida ta'lim-tarbiya jarayonlarini aksiologik modernizatsiyalashning psixologik mexanizmlari... ..	268
<i>Taylanova Sh. Z., Turayeva Dilnoza Niyatullo qizi</i>	
A Methodology for Using Digital Educational Technologies in Preparing Students to Teach Subject-Specific Disciplines in English in Non-Philological Fields of Study	274
<i>Mirzayeva Khilolakhon Bakhromali kizi</i>	
Deviant xulqli o'smirlarda konfliktli xulq shakllanishida ota-ona-farzand munosabatlarining ijtimoiy-psixologik xususiyatlari	281
<i>Otamirzayev Muzaffar Bahodir o'g'li</i>	
Biologiya fanidan auditoriyadan tashqari mashg'ulotlarni tashkil etishning innovatsion metodlari va ularning kasbiy kompetensiyalarni shakllantirishdagi ahamiyati.....	287
<i>Xalilova Maqsad Ravshanovna</i>	
Leading Schools for Gifted Students: Contextual Demands on the Principal and the Case for Creative Competence	293
<i>Zarina I. Ganiyeva</i>	
Aholi o'rtasida gipodinamiyani (kamharakatlikni) bartaraf etishda o'z-o'zini nazorat qilish usullari	297
<i>Sharipova Faridaxon Akmaljon qizi</i>	
Lobachevskiy geometriyasi: noevklid geometriyaning nazariy asoslari, geometrik xususiyatlari va ta'limdagi ahamiyati.....	301
<i>Namozov Diyorbek Baxtiyor o'g'li</i>	
Adabiyot ta'limi jarayonida nutqiy kompetensiyani shakllantirishning pedagogik-psixologik asoslari	305
<i>Sulaymonova Nafisa Sattorovna</i>	
Ritmik she'r va harakatli mashqlar yordamida 1-sinf o'quvchilarining diqqatini jamlash	311
<i>Yadgarova Iroda Ikromovna</i>	
Mehrli maktab o'quvchilarining ijtimoiy moslashuvchanlik ko'nikmalarini rivojlantirishning konseptual modeli.....	314
<i>Xoliqulova Dilnoza Sheraliyevna</i>	
Bo'lajak shifokorlarda kasbiy-kommunikativ motivatsiyani xalqaro miqyosda rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari	318
<i>Qoravoyeva Shoira Zafarjon qizi</i>	

Pedagogik ta'limda media savodxonlikni rivojlantirishning zamonaviy yondashuvlari	322
<i>Gulmonova Guli Anvar qizi</i>	
Pedagogik diagnostika vositalari asosida bo'lajak o'qituvchilarning individuallashtirilgan ta'limni loyihalash ko'nikmalarini rivojlantirish samaradorligi	327
<i>Yuldashev Xusniddin Abdullayevich</i>	
Inklyuziv ta'limga muhtoj bolalarni pedagogik va psixologik qo'llab-quvvatlash	333
<i>Bozorova Muxlisa</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotida metodik faoliyat turlari.....	337
<i>Qarshibayeva Dilduza Xidirbayevna</i>	
Umumiy o'rta ta'limda o'quvchilar individual rivojlanishini baholash yo'nalishlari.....	341
<i>Alimov Azim Anvarovich</i>	
O'quvchilarning mustaqil faoliyatini tashkil etishda motivatsiya va o'zini o'zi boshqarishning psixologik roli	347
<i>Burtshova Aliya Burxonovna</i>	
Talabalarning tanqidiy fikrlashini rivojlantirishda pedagogik metodlarning integrativ imkoniyatlari.....	354
<i>Nazarova Vazira Bahron qizi</i>	
Tasviriy san'at ta'limida inklyuziv yondashuv va raqamli ta'lim muhitining integratsiyasi	359
<i>Shodmonova Munisa Furkatovna</i>	
Uzoq muddat davolanishga muhtoj bo'lgan o'quvchilarning ijtimoiy moslashuvchanlik ko'nikmalarini rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari	365
<i>Xoliqulova Dilnoza Sheraliyevna</i>	
Jamoat transporti haydovchilarining psixoemotsional barqarorligini shakllantirishning nazariy-psixologik asoslari.....	369
<i>Ruzimatova Gulbaxor Adiljanovna</i>	
Игровые технологии как средство развития речевой активности детей с тяжёлыми нарушениями речи.....	375
<i>Шакирова Ситора Абдугануровна</i>	
Qo'l to'pi bilan shug'ullanuvchi talabalarda tezkorlik va chaqqonlik sifatlarini rivojlantirishning samarali usullari.....	380
<i>Jo'rayev Nodirbek Nutfillo o'g'li</i>	
Ценностно-смысловой потенциал поэзии Анны Ахматовой в формировании языковой личности и духовно-нравственном становлении учащихся: методический аспект	385
<i>Жабборовна Гулчехра Жобириева</i>	
Raqamli ta'lim sharoitida geoaxborot tizimlarini o'qitishning zamonaviy holati va rivojlanish tendensiyalari...	391
<i>Iskandarov Bayimbet Sobir o'g'li</i>	
O'zgarishlarni boshqarish ko'nikmalarini innovatsion menejment asosida rivojlantirish yo'nalishlari	395
<i>Abdullayev Amirulla Xazratovich</i>	
Ona tili va o'qish savodxonligi darslarida hayotiy ko'nikmalarni rivojlantirishga yo'naltirilgan topshiriqlar tizimini takomillashtirish	399
<i>Boymurodova Nodirabegim Bahodir qizi</i>	
O'smirlarning ijtimoiylashuv jarayonining mazmuni va ijtimoiy-pedagogik xususiyatlari.....	404
<i>Nishanbayeva Odina Xikmatillayevna</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining tanqidiy fikrlashini rivojlantirishda kognitiv strategiyalardan foydalanish metodikasi	409
<i>Sharopova Zarnigor Tolib qizi</i>	
Assessment for Learning and Assessment of Learning: Formative and Summative Approaches in Foreign Language Education in Uzbekistan.....	415
<i>Ramazonova Feruzaxon Akbarovna</i>	
Aqli zaif boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'quv-amaliy faoliyatini tashkil etishda sensor integratsiyadan foydalanish metodikasini takomillashtirish.....	420
<i>Tajibayeva Shaxnoza Abdumuxtorovna</i>	

Umumta'lim muassasalari rahbar kadrlarning raqobatbardoshligini baholash va samarali boshqarishning qiyosiy tahlili	425
Uzakbayeva Raxima Xojabayevna	
Nemis tilida so'zlashuvchi davlatlar va nemis adabiy tili tarixi	430
Adham Berdimurodov Musurmonovich	
Xorijiy andragogik yondashuvlarni kasbiy ta'limga integratsiya qilishning pedagogik shart-sharoitlari	434
Yusupov Ulug'bek Kamalovich	
The Power of Intercultural Competence in Global Communication.....	439
Serdaliev Baxitli Xaydarovna	
Bo'lajak tarbiyachilarning badiiy tafakkurini xalq og'zaki ijodi asosida rivojlantirish metodikasi	443
Matrizayeva To'maris Jumamirat qizi	
Raqamli ta'lim transformatsiyalashu-vining pedagogik mazmuni va zamonaviy tendensiyalari.....	449
Turdaliyeva Nurjahan Abdunosir qizi	
Pedagogik ta'lim tizimida raqamlashtirish va sun'iy intellekt texnologiyalarining o'rni.....	457
Boymirzayeva Shanoza Olimjon qizi	
The Effectiveness of a Synthetic Phonics Programme in Teaching Word Reading, Spelling and Reading Comprehension: a Critical Review and EFL Pedagogical Implications.....	465
Nishonova Zuxra Voxidjon qizi	
Talabalarda informatsion-analitik kompetentlikni rivojlantirishning konseptual-metodologik asoslari: tizimli, kompetensiyaviy va faoliyatli yondashuvlar.....	471
Baydjanov Bekzod Xaitboyevich	
Biologiya ta'limida o'quvchilarning bilim va kompetensiyalarini baholashni pedagogik kvalimetriya va zamonaviy psixometrik yondashuvlar asosida takomillashtirish.....	476
Boyxonov Islomjon Abduqaxxor o'g'li	
Oiladagi nizolarni hal etishda mediatorlik faoliyatining ahamiyati.....	483
Ibaydullayeva Umida Rustamjonovna	
Xalq pedagogikasiga asoslangan kompetensiyaviy yondashuvning metodologik asoslari	487
Maqsudov Ulug'bek Qurbonovich	
Kompyuter tarmoqlari mavzusini o'qitishda muammoli ta'lim texnologiyalaridan foydalanishning metodik imkoniyatlari	493
Po'lotova Sevinchoy Arslon qizi	
Bo'lajak filologlarni tayyorlashda art-menejment asosida pedagogik boshqaruv strategiyalarini takomillashtirish texnologiyasi	499
Qo'chqarova Feruza Maxamatqosimovna	
Kasbiy sifatlarni rivojlantirishda qadriyat yo'naltirilganlik va motivatsion soha o'zaro bog'liqligi.....	503
Qo'shmuratov Bekzod Abduraimovich	
Bo'lajak boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarining ijodiy tafakkurini rivojlantirishning innovatsion-pedagogik tizimi	509
Rustamova Manzura Mirkamalovna	
"Kelajak soatlari" darslarida yuqori sinf o'quvchilarining o'zini-o'zi tarbiyalash (self-education) kompetensiyasini rivojlantirish metodikasi.....	517
Saxoddinova Muhayyo Eshmamat qizi	
Generativ sun'iy intellekt vositalari asosida bo'lajak musiqa o'qituvchilarining kasbiy tayyorgarligini rivojlantirishning metodik imkoniyatlari.....	523
Teshaboyev Ilxomjon Inomjon o'g'li	

KASBIY SIFATLARNI RIVOJLANTIRISHDA QADRIYAT YO'NALTIRILGANLIK VA MOTIVATSION SOHA O'ZARO BOG'LIQLIGI

Qo'shmuratov Bekzod Abduraimovich

Jizzax davlat pedagogika universiteti

“Jismoniy tarbiya nazariyasi va metodikasi” kafedrası v.b.dotsenti

Annotatsiya: Ushbu maqolada bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida kasbiy sifatlarni rivojlantirish jarayonida qadriyat yo'naltirilganlik va motivatsion soha o'rtasidagi psixologik o'zaro bog'liqlik tahlil etilgan. Muallif qadriyat yo'nalishlarining ichki va tashqi motivatsiya turlari bilan aloqadorligini ko'rib chiqadi hamda ushbu o'zaro ta'sirning kasbiy sifatlarni shakllanishidagi rolini yoritadi. Tadqiqotda motivatsion soha tuzilishi va qadriyat ierarxiyasining o'zaro mosligi masalasi ko'tarilgan, shuningdek ushbu o'zaro bog'liqlikning yosh davrlari bo'yicha dinamikasi ham yoritilgan. Ishning ilmiy yangiligi qadriyat-motivatsion o'zaro bog'liqlikning kontseptual modeli ishlab chiqilganligida namoyon bo'ladi. Xulosalar talabalar kasbiy tayyorgarligini takomillashtirish uchun amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: kasbiy sifatlarni, qadriyat yo'naltirilganlik, motivatsion soha, ichki motivatsiya, tashqi motivatsiya, kasbiy motivatsiya, qadriyat ierarxiyasi, kasbiy shakllanish.

Abstract: This article analyzes the psychological interconnection between value orientation and the motivational sphere in the process of developing professional qualities among future physical education teachers. The author examines the relationship between value orientations and intrinsic and extrinsic types of motivation, and reveals the role of this interaction in the formation of professional qualities. The study raises the question of the correspondence between the structure of the motivational sphere and the hierarchy of values, and also addresses the age-related dynamics of this interconnection. The scientific novelty lies in the development of a conceptual model of the value-motivational interconnection. The conclusions are of practical significance for improving students' professional training.

Key words: professional qualities, value orientation, motivational sphere, intrinsic motivation, extrinsic motivation, professional motivation, hierarchy of values, professional development.

Аннотация: В статье анализируется психологическая взаимосвязь между ценностной ориентацией и мотивационной сферой в процессе развития профессиональных качеств у будущих учителей физической культуры. Автор рассматривает связь ценностных ориентаций с внутренними и внешними видами мотивации, а также раскрывает роль этого взаимодействия в формировании профессиональных качеств. В исследовании поднимается вопрос соответствия структуры мотивационной сферы и иерархии ценностей, а также освещается динамика данной взаимосвязи по возрастным этапам. Научная новизна работы заключается в разработке концептуальной модели ценностно-мотивационной взаимосвязи. Выводы имеют практическое значение для совершенствования профессиональной подготовки студентов.

Ключевые слова: профессиональные качества, ценностная ориентация, мотивационная сфера, внутренняя мотивация, внешняя мотивация, профессиональная мотивация, иерархия ценностей, профессиональное становление.

KIRISH

Bo'lajak mutaxassisning kasbiy sifatlari uning shaxsiy qadriyatlar tizimi va motivatsion sohasi bilan uzviy bog'liq holda shakllanadi. Jismoniy tarbiya yo'nalishi talabalar uchun bu bog'liqlik alohida ahamiyat kasb etadi, chunki ularning kelgusi kasbiy faoliyati yuqori jismoniy va psixologik chidamlilik, izchillik hamda ichki sadoqatni talab qiladi. Agar talabaning qadriyat yo'nalishi uning motivatsion sohasiga mos kelmasa, kasbiy sifatlarning shakllanishi sustlashadi yoki nomutanosib xarakter kasb etadi.

Mavzuning dolzarbligi shundaki, zamonaviy pedagogika va psixologiya fanida qadriyatlar va motivatsiya ko'pincha alohida-alohida o'rganiladi, biroq amaliyotda ular yaxlit psixologik mexanizm sifatida namoyon bo'ladi. Kasbiy sifatlarni maqsadli rivojlantirish uchun ushbu ikki hodisaning o'zaro ta'sir mexanizmini ilmiy asosda tushunish zarur. Bundan tashqari, oliy ta'lim muassasalarida talabalarning kasbga bo'lgan qiziqishi va sadoqati

bosqichma-bosqich pasayib borishi holatlari kuzatilmoqda, bu esa aynan qadriyat-motivatsion muvozanatning buzilishi bilan izohlanishi mumkin.

Zamonaviy jamiyatda kasb tanlash erkinligining kengayishi, raqobatning oshishi va mehnat bozoridagi talablarning o'zgaruvchanligi talabalarning ichki motivatsiyasini barqaror ushlab turishni murakkablashtir-moqda. Shu bois oliy ta'lim jarayonida nafaqat bilim va ko'nikma berish, balki talabani qadriyat-motivatsion sohasini maqsadli rivojlantirish ham dolzarb pedagogik vazifaga aylanmoqda.

Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, kasbiy ta'lim tizimida talabalarning ichki motivatsiyasini qo'llab-quvvat-lashga qaratilgan pedagogik strategiyalar nafaqat o'quv ulgurishini, balki bitiruvchilarning kasbda uzoq muddat qolish ko'rsatkichini ham sezilarli darajada oshiradi. Bu holat qadriyat-motivatsion sohani rivojlantirishni nafaqat psixologik, balki institutsional darajadagi strategik masala sifatida ko'rib chiqish zarurligini ko'rsatadi.

Shu bilan birga, amaliyotda ko'pincha talabalarning kasbiy tayyorgarligi faqat bilim va ko'nikmalar darajasi bilan baholanadi, ularning qadriyat-motivatsion holati esa e'tibordan chetda qoladi. Bu esa nazariy jihatdan yaxshi tayyorlangan, biroq kasbga ichki sadoqati yetarli bo'lmagan mutaxassislarning shakllanishiga olib kelishi mumkin. Shu sababli ushbu tadqiqot qadriyat-motivatsion omilni kasbiy tayyorgarlikning ajralmas qismi sifatida ko'rib chiqishni taklif etadi.

Tadqiqot ob'ekti - bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarining kasbiy shakllanish jarayoni.

Tadqiqot predmeti - ushbu jarayonda qadriyat yo'naltirilganlik va motivatsion soha o'rtasidagi psixologik o'zaro bog'liqlik.

Tadqiqotning maqsadi - kasbiy sifatlarni rivojlantirishda qadriyat yo'naltirilganlik va motivatsion sohaning o'zaro bog'liqligini nazariy jihatdan asoslashdan iborat. Ushbu maqsaddan kelib chiqib quyidagi vazifalar bel-gilandi:

- qadriyat yo'naltirilganlik va motivatsiya tushunchalarining mohiyatini yoritish;
- ularning psixologik tuzilishidagi umumiy va farqli jihatlarni aniqlash;
- o'zaro bog'liqlik mexanizmini tahlil qilish;
- ushbu bog'liqlikning kurslar bo'yicha dinamikasini ko'rib chiqish;
- amaliy tavsiyalar ishlab chiqish.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Motivatsiya nazariyalarining psixologik asoslari

Motivatsiya nazariyalari ichida E.Desi va R.Rayanning o'z-o'zini belgilash nazariyasi (Self-Determination Theory) alohida o'rin tutadi. Ushbu nazariyaga ko'ra, ichki motivatsiya shaxsning avtonomiya, kompetentlik va ijtimoiy bog'liqlik ehtiyojlari qondirilganda yuzaga keladi, bu esa uning qadriyat yo'nalishlari bilan chambarchas bog'liq. Nazariyaga muvofiq, motivatsiya bir xil turdagi yagona hodisa emas, balki avtonomlik darajasi bo'yicha farqlanuvchi kontinuum sifatida namoyon bo'ladi - bunda sof tashqi boshqariladigan xulqdan tortib, to'liq ichki, o'z ichidan kelib chiquvchi xulqgacha bo'lgan bosqichlar mavjud.

A.Maslou o'zining ehtiyojlar ierarxiyasi nazariyasida yuqori darajadagi ehtiyojlar - o'zini namoyon qilish va e'tirof etilish - shaxsning qadriyat tizimi bilan bevosita aloqador ekanligini ta'kidlaydi. Uning fikricha, faqat quyi darajadagi ehtiyojlar (fiziologik, xavfsizlik) qondirilgandan so'ng shaxsda yuqori darajadagi, qadriyatga asoslangan motivatsiya shakllanish imkoniyati yuzaga keladi.

Qadriyatlar tipologiyasi va kasbiy yo'nalganlik

M.Rokichning fikricha, qadriyatlar shaxs faoliyatining yo'nalishini belgilaydigan barqaror ustuvorliklar tizimi bo'lib, ular motivlarning tanlanishida "filtr" vazifasini bajaradi. U qadriyatlarni terminal (maqsad-qadriyatlar, masalan sog'liq, oilaviy baxt, professional yutuq) va instrumental (vosita-qadriyatlar, masalan mas'uliyatlilik, mustaqillik, intizom) turlarga ajratadi. SH.Shvarts esa qadriyatlarni o'n asosiy turga bo'lib, ularning bir-biriga qanday zid yoki mos kelishini tizimli tarzda ko'rsatib bergan, bu yondashuv kasbiy qadriyatlarni tahlil qilishda ham qo'llaniladi.

Mahalliy psixologiya fanida V.Karimova, E.G'oziyev kabi olimlarning ishlarida kasbiy motivatsiyaning shaxsning umumiy qadriyat yo'nalishlari bilan uzviy bog'liqligi, hamda bu bog'liqlikning kasbiy faoliyat samara-dorligiga ta'siri yoritilgan. Ularning tadqiqotlarida ta'kidlanishicha, talabalik davri - shaxsning qadriyat-motivat-sion sohasi eng faol shakllanadigan davr bo'lib, aynan shu bosqichda olib boriladigan pedagogik ta'sir uzoq muddatli natija beradi.

Jismoniy tarbiya yo'nalishiga oid tadqiqotlar

Sport pedagogikasiga oid ishlarda ta'kidlanishicha, jismoniy tarbiya o'qituvchisining kasbiy motivatsiyasi ko'pincha shaxsiy sport tajribasi, jismoniy faollikka bo'lgan qadriyat munosabati va sog'lom turmush tarzini targ'ib qilishga ichki ehtiyoj bilan bog'liq bo'ladi. Bunday talabalarda kasb tanlash ko'pincha ongli, qadriyatga asoslangan tanlov natijasi bo'lib, bu esa ularning kasbiy sifatleri barqarorroq shakllanishiga zamin yaratadi.

Xorijiy tadqiqotlarda ta'kidlanishicha, mutaxassisning kasbiy faoliyatga bo'lgan ichki yo'nalganligi ko'pincha uning umumiy qadriyat tizimidagi ustuvorliklar bilan uzviy bog'liq bo'lib, bu qonuniyat turli sohalarda o'tkazilgan tadqiqotlarda tasdiqlanmoqda ^[1]. Shu bilan birga, jismoniy tarbiya yo'nalishi talabalarida qadriyat-motivatsion o'zaro bog'liqlikni maxsus, tizimli tarzda o'rganuvchi ishlar hali cheklangan - ushbu maqola aynan shu bo'shliqni to'ldirishga qaratilgan.

Kasbiy sifatlar tushunchasining psixologik talqini

"Kasbiy sifatlar" tushunchasi psixologiya-pedagogika fanida shaxsning kasbiy faoliyatni muvaffaqiyatli amalga oshirishini ta'minlovchi barqaror xususiyatlar majmui sifatida talqin etiladi. Ularga mas'uliyatlilik, izchillik, tashabbuskorlik, kasbiy odob, muloqotga kirishuvchanlik va o'z-o'zini nazorat qilish kabi xususiyatlar kiradi. Jismoniy tarbiya o'qituvchisi uchun bularga qo'shimcha ravishda jismoniy chidamlilik, intizomlilik va shaxsiy namuna ko'rsata olish qobiliyati ham muhim kasbiy sifat sifatida qaraladi.

Bir qator tadqiqotchilar kasbiy sifatleri ikki katta guruhga ajratadi: umumkasbiy sifatlar (har qanday pedagogik faoliyat uchun zarur bo'lgan) va maxsus-kasbiy sifatlar (aynan berilgan soha, ya'ni jismoniy tarbiya uchun xos bo'lgan). Ushbu ikki guruh sifatlerining shakllanishi ham qadriyat yo'nalishi, ham motivatsion faollik bilan turlicha darajada bog'liq bo'lib, bu holat kasbiy sifatleri rivojlantirish strategiyasini ishlab chiqishda hisobga olinishi lozim.

Shuni alohida ta'kidlash lozimki, umumkasbiy sifatlerining shakllanishi ko'proq umumpedagogik qadriyatlar (bolalarga g'amxo'rlik, ta'lim-tarbiyaning ijtimoiy ahamiyatini anglash) bilan bog'liq bo'lsa, maxsus-kasbiy sifatlar aynan sport va jismoniy faollikka xos qadriyatlar (sog'lomlik, kuch-quvvat, musobaqa ruhi) bilan chambarchas aloqador bo'ladi. Shu sababli bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchisining kasbiy qadriyat tizimi ikki qatlamli - umumpedagogik va sport-pedagogik - tuzilishga ega bo'ladi, deb xulosa qilish mumkin.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda quyidagi metodlardan foydalanildi: mavzuga oid psixologik-pedagogik adabiyotlarni nazariy tahlil qilish; qadriyat va motivatsiya nazariyalarini qiyosiy taqqoslash usuli; tizimli-strukturaviy tahlil orqali ikki hodisaning o'zaro ta'sir mexanizmini modellastirish; kuzatish va umumlashtirish metodlari orqali ushbu o'zaro bog'liqlikning kurslar bo'yicha namoyon bo'lish xususiyatlarini aniqlash; olingan natijalarni umumlashtirish va kontseptual sxema shaklida taqdim etish.

Qiyosiy taqqoslash usuli asosida ichki va tashqi motivatsiya turlari ularga mos keladigan qadriyat yo'nalishlari bilan solishtirildi. Tizimli-strukturaviy tahlil yordamida qadriyat yo'naltirilganlik motivatsion sohaning qaysi bosqichlarida - motiv shakllanishi, maqsad tanlash yoki faoliyatni baholashda - kuchliroq namoyon bo'lishi aniqlandi. Kuzatish metodi orqali turli kurs talabalarining kasbiy faoliyatga munosabati, amaliyot davridagi faolligi va o'quv jarayonidagi ishtiroki tahlil qilinib, qadriyat-motivatsion o'zaro bog'liqlikning dinamik xususiyatlari umumlashtirildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Qadriyat-motivatsion o'zaro bog'liqlikning uch yo'nalishi

O'tkazilgan tahlil natijasida qadriyat yo'naltirilganlik va motivatsion soha o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik uch asosiy yo'nalishda namoyon bo'lishi aniqlandi: birinchidan, qadriyatlar motivlarning tanlanishida yo'naltiruvchi mezon vazifasini bajaradi; ikkinchidan, barqaror ichki motivatsiya, o'z navbatida, qadriyatlarining mustahkamlanishiga xizmat qiladi; uchinchidan, ushbu ikki hodisaning uyg'unligi kasbiy sifatlerining barqaror va izchil rivojlanishini ta'minlaydi.

1-jadval: Motivatsiya turlari, mos qadriyat yo'nalishlari va ularning kasbiy sifatlerga ta'siri

Motivatsiya turi	Mos keladigan qadriyat yo'nalishi	Kasbiy sifatga ta'siri
Ichki motivatsiya	Kasbning ijtimoiy ahamiyati, o'zini namoyon qilish	Barqaror kasbiy sadoqat, ijodkorlik
Tashqi motivatsiya	Moddiy manfaat, ijtimoiy tan olinish	Vaziyatga bog'liq faollik, beqarorlik xavfi
Aralash motivatsiya	Kasbiy o'sish, obro'-e'tibor	O'rtacha barqarorlikdagi kasbiy faollik

Tahlil shuni ko'rsatdiki, ichki motivatsiyaga asoslangan talabalarda kasbiy sifatlar - mas'uliyat, izchillik, ijodiy yondashuv - barqaror va chuqur shakllanadi, chunki bunday talabalarda kasb tanlash ongli qadriyat yo'nalishiga asoslangan bo'ladi. Tashqi motivatsiya ustunlik qiladigan hollarda esa kasbiy sifatlar ko'proq tashqi baholash va nazoratga bog'liq holda namoyon bo'ladi, bu esa ularning barqarorligini pasaytiradi.

Shuningdek, tadqiqot davomida qadriyat yo'naltirilganlik bilan motivatsion soha o'rtasidagi nomutanosiblik holatlari ham aniqlandi: ba'zi talabalarda kasbga nisbatan yuqori qadriyat bahosi mavjud bo'lsa-da, real faoliyatda motivatsion faollik yetarli emasligi kuzatildi. Bu holat nazariy bilim bilan amaliy faoliyat o'rtasidagi psixologik "uzilish"ni ko'rsatadi va oliy ta'lim jarayonida maxsus psixologik-pedagogik ishlar olib borish zaruratini asoslaydi.

Ichki motivatsiyaga misol sifatida talabani sport mashg'ulotlarini shaxsan yoqtirishi, bolalarga ko'nikma o'rgatishdan mamnuniyat olishi va jismoniy tarbiya orqali jamiyatga foyda keltirishni qadriyat sifatida qabul qilishini keltirish mumkin. Bunday talabalarda qiyinchiliklarga qaramay kasbiy faoliyatni davom ettirish istagi barqaror bo'ladi. Tashqi motivatsiyaga misol sifatida esa talabani faqat diplom olish, ota-onasining talabi yoki ijtimoiy maqom uchun ushbu yo'nalishni tanlashini keltirish mumkin - bunday holatda kasbiy sifatning shakllanishi ko'proq tashqi nazorat mavjud bo'lgan sharoitlardagina kuzatiladi.

Aralash motivatsiya turi amaliyotda eng ko'p uchraydigan holat bo'lib, unda talaba bir vaqtning o'zida ham ichki qiziqishga, ham tashqi rag'batlarga ega bo'ladi. Bunday talabalarda kasbiy sifatning rivojlanish sur'ati o'rtacha bo'lib, ularni ichki motivatsiya tomon "siljitish" uchun maqsadli pedagogik ta'sir zarur bo'ladi. Aynan shu nuqta oliy ta'lim muassasalarining psixologik xizmatlari va kuratorlar uchun asosiy ish yo'nalishlaridan birini tashkil etadi.

Qadriyat-motivatsion bog'liqlikning kurslar bo'yicha dinamikasi

Tadqiqot davomida qadriyat-motivatsion o'zaro bog'liqlikning talabalik davrining turli bosqichlarida turlicha namoyon bo'lishi ham kuzatildi. Quyidagi jadvalda ushbu dinamika umumlashtirilgan tarzda taqdim etilgan.

2-jadval: Qadriyat-motivatsion o'zaro bog'liqlikning kurslar bo'yicha dinamikasi

Bosqich	Qadriyat yo'nalishi xususiyati	Motivatsion soha xususiyati
I-II kurs	Kasbga umumiy, romantik qarash ustunlik qiladi	Tashqi motivatsiya (obro', ota-ona ta'siri) nisbatan yuqori
III kurs	Kasb mohiyati chuqurroq anglana boshlaydi	Ichki va tashqi motivatsiya nisbati muvozanatlashadi
IV kurs	Qadriyatlar kasbiy amaliyot orqali mustahkamlanadi	Ichki motivatsiya ustunlik qila boshlaydi (barqaror holatda)

Ushbu dinamika shuni ko'rsatdiki, talabalik davrining boshlang'ich bosqichida qadriyat yo'nalishi ko'proq umumiy va tashqi omillarga asoslangan bo'ladi, biroq kasbiy amaliyot va real pedagogik faoliyat bilan tanishish jarayonida bu yo'nalish asta-sekin ichki, ongli xarakter kasb eta boshlaydi. Bu qonuniyat oliy ta'lim muassasalarida amaliyot va real faoliyatga erta jalb etishning qadriyat-motivatsion rivojlanish uchun muhim ahamiyatga ega ekanligini tasdiqlaydi.

Shuningdek, tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, qadriyat-motivatsion o'zaro bog'liqlikning buzilishi ko'pincha talabalarining kasbdan norozi bo'lishi, o'quv faoliyatiga bo'lgan qiziqishning pasayishi va amaliyot davomida passivlik ko'rsatishi kabi holatlarda namoyon bo'ladi. Bunday holatlarning oldini olish uchun o'qituvchi va kuratorlarning talabalar bilan individual psixologik ishlashi muhim ahamiyat kasb etadi.

Qadriyat-motivatsion muvozanatning buzilish sabablari

Tadqiqot natijalarini chuqurroq muhokama qilish jarayonida qadriyat-motivatsion muvozanatning buzilishiga olib keluvchi bir qator sabablar aniqlandi.

Birinchi sabab - kasb tanlashning ongli emas, balki tasodifiy yoki tashqi bosim (ota-ona, ijtimoiy muhit) ta'sirida amalga oshirilishi. Bunday holatda talaba kasbning mazmun-mohiyatini chuqur anglamasdan turib ta'lim jarayoniga kirishadi, natijada uning qadriyat tizimi kasb talablari bilan mos kelmay qoladi.

Ikkinchi sabab - o'quv jarayonining ko'proq nazariy bilim berishga yo'naltirilganligi, amaliy-kasbiy tajriba esa yetarli darajada erta va tizimli tashkil etilmasligi. Natijada talabada nazariy bilim bilan amaliy faoliyat o'rtasida psixologik masofa saqlanib qoladi, bu esa ichki motivatsiyaning shakllanishini sekinlashtiradi.

Uchinchi sabab sifatida talabalarining o'z-o'zini baholash va refleksiya ko'nikmalarining yetarli rivojlanmaganligini keltirish mumkin - bunday talabalar o'z qadriyat yo'nalishlarini ongli ravishda tahlil qila olmaydi, natijada motivatsion faollik beqaror xarakter kasb etadi.

Qadriyat-motivatsion uyg'unlikni ta'minlovchi psixologik-pedagogik shart-sharoitlar

Muhokama davomida qadriyat yo'naltirilganlik va motivatsion sohaning uyg'un rivojlanishini ta'minlovchi bir qator shart-sharoitlar aniqlandi. Bularga quyidagilar kiradi:

- talabani kasbiy faoliyatda muvaffaqiyatga erishish tajribasini muntazam his qilishi (bu ichki motivatsiyani mustahkamlaydi);
- o'qituvchi va kuratorning talaba bilan ishonchli, qo'llab-quvvatlovchi munosabat o'rnatishi;
- o'quv jarayonida talabaga tanlov erkinligi berilishi (mustaqil loyihalar, ixtiyoriy vazifalar);
- hamda kasbiy hamjamiyat (talabalar guruhi, kafedra jamoasi) bilan ijobiy ijtimoiy bog'liqlikning shakllanishi.

Ushbu shart-sharoitlar o'z-o'zini belgilash nazariyasida ko'rsatilgan uchta asosiy psixologik ehtiyoj - avtonomiya, kompetentlik va ijtimoiy bog'liqlik - bilan uzviy mos keladi. Demak, oliy ta'lim jarayonini ushbu ehtiyojlarni qondiradigan tarzda tashkil etish qadriyat-motivatsion uyg'unlikni ta'minlashning asosiy pedagogik vositasi hisoblanadi.

3-jadval: Qadriyat-motivatsion uyg'unlikni ta'minlovchi psixologik-pedagogik shart-sharoitlar

Shart-sharoit	Psixologik mexanizmi	Kutilayotgan natija
Muvaffaqiyat tajribasini ta'minlash	Kompetentlik ehtiyojining qondirilishi	Ichki motivatsiyaning mustahkamlanishi
Tanlov erkinligini berish	Avtonomiya ehtiyojining qondirilishi	Qadriyatga asoslangan ongli faollik
Qo'llab-quvvatlovchi munosabat	Ijtimoiy bog'liqlik ehtiyojining qondirilishi	Kasbiy hamjamiyatga barqaror integratsiya
Erta amaliy tajriba berish	Nazariya va amaliyot o'rtasidagi uzilishni bartaraf etish	Qadriyat-motivatsion muvozanatning erta shakllanishi

Yuqoridagi shart-sharoitlarning amalga oshirilishi nafaqat talabani o'quv davridagi faolligini, balki uning bitirgandan keyingi kasbiy faoliyatidagi barqarorligini ham belgilaydi. Zero, qadriyat-motivatsion muvozanat talabalik yillarida shakllangan bo'lsa, u kasbiy faoliyatning keyingi bosqichlarida ham o'z kuchini saqlab qoladi va professional kuyish (burnout) kabi salbiy holatlarning oldini olishga xizmat qiladi.

Qadriyat-motivatsion omilning kasbiy barqarorlikka ta'siri

Alohida ta'kidlash lozimki, qadriyat-motivatsion muvozanat nafaqat talabalik davridagi faollikka, balki kela-jakdagi kasbiy barqarorlikka ham bevosita ta'sir ko'rsatadi. Amaliyotda kuzatilishicha, faqat tashqi motivatsiya asosida kasbni tanlagan mutaxassislar dastlabki ish yillarida qiyinchiliklarga duch kelganda kasbni tark etish ehtimoli yuqoriroq bo'ladi. Aksincha, qadriyat-motivatsion muvozanati barqaror shakllangan mutaxassislar qiyinchiliklarni kasbiy o'sish imkoniyati sifatida qabul qiladi va o'z faoliyatida izchillikni saqlab qoladi.

Bundan tashqari, qadriyat-motivatsion muvozanat o'qituvchining pedagogik mahoratini oshirishga bo'lgan ichki ehtiyojini ham shakllantiradi. Bunday o'qituvchilar o'z malakasini muntazam oshirishga, zamonaviy metodikalarni o'rganishga va kasbiy hamjamiyat bilan faol hamkorlik qilishga moyil bo'ladi, bu esa ularning uzoq muddatli kasbiy samaradorligini ta'minlaydi. Shu tariqa, talabalik davrida shakllangan qadriyat-motivatsion asos butun kasbiy faoliyat mobaynida o'zining ijobiy ta'sirini ko'rsatib boradi.

Ushbu tadqiqot nazariy-tahliliy xarakterga ega bo'lib, asosan mavjud ilmiy adabiyotlar va nazariy modellarni tizimlashtirish asosida olib borildi. Shu sababli, taqdim etilgan qadriyat-motivatsion bog'liqlik modeli va kurslar bo'yicha dinamikaga oid xulosalar keyingi bosqichda empirik tadqiqotlar - so'rovnoma, test va kuzatish metodlari - orqali tasdiqlanishi va aniqlashtirilishi maqsadga muvofiqdir.

Kelgusi tadqiqotlar uchun quyidagi yo'nalishlar istiqbolli hisoblanadi:

- turli oliy ta'lim muassasalarida jismoniy tarbiya yo'nalishi talabalari o'rtasida qadriyat-motivatsion sohani o'lchovchi standartlashtirilgan diagnostik metodikalar asosida keng ko'lami so'rov o'tkazish;
- qadriyat-motivatsion muvozanatning jinsiy va hududiy xususiyatlarini tahlil qilish;
- hamda ushbu muvozanatni maqsadli rivojlantirishga qaratilgan maxsus psixologik-pedagogik dastur ishlab chiqib, uning samaradorligini tajriba-sinov (eksperiment) asosida baholash.

Bunday tadqiqotlar ushbu maqolada taklif etilgan nazariy modelni amaliy jihatdan boyitishga xizmat qiladi.

Shuningdek, kelgusida qadriyat-motivatsion bog'liqlikni raqamli ta'lim vositalari va masofaviy o'qitish sharoitida qanday namoyon bo'lishini o'rganish ham dolzarb yo'nalish hisoblanadi, chunki zamonaviy ta'lim

muhitining o'zgarishi talabalarning motivatsion sohasiga ham o'ziga xos ta'sir ko'rsatishi mumkin. Bundan tashqari, qadriyat-motivatsion muvozanatni turli sport turlariga ixtisoslashgan talabalar (masalan, individual va jamoaviy sport turlari) o'rtasida qiyosiy o'rganish ham qiziqarli ilmiy natijalar berishi mumkin.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O'tkazilgan tahlil asosida quyidagi xulosalarga kelindi: kasbiy sifatlarni rivojlantirishda qadriyat yo'naltirilganlik va motivatsion soha bir-biridan ajralmas holda, o'zaro ta'sirlashuvchi yaxlit psixologik mexanizm sifatida namoyon bo'ladi. Ichki motivatsiyaga asoslangan qadriyat yo'nalishi kasbiy sifatlarning barqaror va chuqur shakllanishini ta'minlasa, tashqi motivatsiya ustunlik qilgan hollarda bu jarayon beqaror xarakter kasb etadi. Bundan tashqari, ushbu o'zaro bog'liqlik talabalik davrining turli bosqichlarida dinamik tarzda o'zgarib boradi va kasbiy amaliyot bilan bevosita bog'liq holda mustahkamlanadi.

Amaliyot uchun quyidagi takliflar beriladi:

- talabalarning qadriyat yo'nalishlari va motivatsion sohasini muntazam diagnostika qilib borish;
- o'quv jarayonida ichki motivatsiyani rag'batlantiruvchi vazifalar (mustaqil loyihalar, tanlov asosidagi faoliyat) qo'llash;
- kasbiy amaliyot davomida talabalarga muvaffaqiyatni his qilish imkoniyatini yaratish orqali qadriyat-motivatsion uyg'unlikni mustahkamlash;
- birinchi kurslardan oq talabalarni real pedagogik va sport-tashkiliy faoliyatga bosqichma-bosqich jalb etish;
- kafedra darajasida talabalar bilan individual psixologik-pedagogik maslahat ishlarini tashkil etish.

Ushbu tavsiyalarning amaliyotga tatbiq etilishi bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarining kasbiy sifatlari barqaror va izchil rivojlanishiga xizmat qiladi.

Yakuniy o'rinda ta'kidlash joizki, qadriyat-motivatsion sohani rivojlantirish bir martalik tadbir emas, balki butun talabalik davri davomida izchil olib boriladigan uzluksiz pedagogik jarayon hisoblanadi. Aynan shu uzluksizlik va tizimlilik bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarining nafaqat o'quv davrida, balki keyingi butun kasbiy faoliyati davomida yuqori sifatli va barqaror pedagogik natijalarga erishishini ta'minlaydigan asosiy omil bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Akhtar, N., Syakir Ishak, M. I., Bhawani, S. A., & Umar, K. (2021). Various natural and anthropogenic factors responsible for water quality degradation: A review. *Water*, 13(19), 2660-2670.
2. Deci, E.L., Ryan, R.M. *Intrinsic Motivation and Self-Determination in Human Behavior*. - New York: Plenum, 1985.
3. Rokeach, M. *The Nature of Human Values*. - New York: Free Press, 1973.
4. Schwartz, S.H. *Universals in the Content and Structure of Values*. - *Advances in Experimental Social Psychology*, 1992.
5. Маслоу А. Мотивация и личность. – Санкт-Петербург: Питер, 2019.
6. Karimova V. *Psixologiya*. - Toshkent: A.Qodiriy nomidagi xalq merosi nashriyoti, 2002.
7. G'oziyev E. *O'quvchilar psixologiyasi*. - Toshkent: O'qituvchi, 2002.
8. Mavlonova R., Ibragimov X. *Pedagogika nazariyasi va tarixi*. - Toshkent: O'qituvchi, 2010.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №8(2)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.